

SUOMALAISESTA ASEVELVOLLISUUDESTA: TUTKITUISTA EDUISTA JA HAITOISTA

JUHA MÄKINEN

Kirjoittaja on Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitoksen professori

TIIVISTELMÄ

Suomalainen asevelvollisuus on taas kerran verraten voimakkaiden yhteiskunnallisten, kansainvälisten ja puolustushallinnollisten kehittämispaineiden alaisena. On erinomaista, että yhteiskunnalliset toimijat, tutkijatkin, ovat kiinnostuneet suomalaisen asevelvollisuuden merkityksestä. Suomalaista asevelvollisuutta joko kannatetaan tai sitä esitetään lakkauttavaksi, mutta millaisin perustein ja millaiseen tutkimukseen perustuen?

Asevelvollisuutta vastustavat ovat osin tiedepohjaisessa rakentavassa kritikoinnissaan turvautuneet ekonomisteihin ja taloustieteilijöihin eli etenkin poutvaaralaiseen tutkimuslinjaan. Tästä seuraa se, että jatkossa myös toisesta näkökulmasta suomalaisen asevelvollisuuden etuja ja haittoja tarkastelevat pääsevät

syventymään ekonomistisiinkin ajatuksenkuluihin. Toisaalta mitä ilmeisimmin monitieteisistäkään näkökulmista ei voitane välttyä, kuten tässä artikkelissa esitellään.

Asevelvollisuus ei ole yksinomaan sotatieteinen tutkimuskohde ja -ongelma, mutta myös sotatieteillä voi olla sijansa tätäkin rauhan aikaista ilmiötä tutkittaessa. Sotatieteille tämä tarkoittaa osana erityistieteenalansa jatkokehittämistä tapahtuvaa omien perusoletuksiensa uudelleen arviointia. Sotatieteilijöiltä odotetaan myös joustavaa ja harkittua verkotumista useiden eri tieteenalojen tutkijoiden ja tutkimusryhmien pariin. Monitieteisessä tutkimusyhteistyössä on tarpeen hyödyntää jaettavaissa olevia ja välittäviä malleja, joista yhtä keskeisintä sovelletaan tässä artikkelissa.

JOHDANTO

Nykyisin puolustusvoimissa asevelvollisuus on keskeinen tutkimuskohde tai puolustusvoimien soveltamalla kielellä tutkimus- ja kehittämistoiminnan tutkimusotsikko. Taustaksi on tarpeen tiedostaa, että nykyisin Maanpuolustuskorkeakoulu on toisaalta puolustusvoimain komentajan alainen sotatieteellinen korkeakoulu, joka toisaalta kuuluu Suomen yliopistojen joukkoon. Asetelma on ristiriitainen, ja se johtaa haasteeseen, jossa sekä sotilajohdon että autonomisen

tieteen intressejä tulisi voida sovittaa tutkimuseettisesti korkeatasoisesti yhteen ja tässä tapauksessa suomalaiseen asevelvollisuustutkimukseen liittyen.

Tiede ylipäättään, eivätkä sotatieteet erityistieteinäkään, voi ottaa tutkimuskohdettaan annettuna tai niin kutsuttuna mustana laatikkona. Esimerkiksi suomalainen asevelvollisuus ei välttämättä ole yleistä, tasa-arvoista eikä ylipäättään yksinomaan monentasoisia etuja mukanaan tuovaa. Di-

kotomisesti, joko–tai tyyppisesti, ajateltuna voisimme juuttua miettimään joko asevelvollisuuden etuja tai sen haittoja pitäytyen valitsemissamme ”poteroissa vihollista vastaan taistellen”. Dialektisesti, sekä–että tyyppisesti, jäsenneltyä asevelvollisuudellakin on sekä etuja että haittoja, siis sellaisia seikkoja, joita tutkimuksen kautta tulee joko todeksi osoittaa tai esimerkiksi myyttisinä uudelleen arvioitaviksi esittää.

Tässä artikkelissa jatketaan suomalaiseseen asevelvollisuuteen kohdentuvalla tutkimuspolulla, jota on tuoreeltaan käsitelty muutamissa toisiaan täydentävissä teoksissa (Mäkinen 2013; Ukkonen 2013). Osin myös tässä esitettävää on yhteiskehittely niin osana yleisesikuntaupseerikurssin puolustusvoimien kehittämisharjoitusta¹, virkamiehenä Pääesikunnan asevelvollisuustyöpajassa kuin asevelvollisuuden lakikauttamiseen pyrkivää kansalaisaloitetta Miestutkimuspäivillä 5.9.2013 lanseerattaessa ja rakentavasti kritikoitaessakin.

MONITETEISESTÄ SUOMALAISESTA ASEVELVOLLISUUSTUTKIMUKSESTA

Osana *Asevelvollisuuden tulevaisuus* -kirjoitusprosessia² kartoitin viime vuosikymmeninä Suomessa julkaistuja asevelvollisuustutkimuksia ja -selvityksiä, jotka luetteloin³ ja ryhmittelin teemoittain. Ryhmittelyntein edistääkseni tutkimustekstien analy-

soimista ja tuottaakseni perusteltuja jatko-tutkimusasetelmia ja -aiheita. Tarkastelussa asevelvollisuustutkimus ryhmittyi seuraaviin alalajeihin ja näkökulmiin:

- strateginen asevelvollisuustutkimus
- kansainvälinen vertaileva tutkimus
- taloustieteellinen tutkimus
- yhteiskunnallinen tutkimus
- liikunta- ja terveystieteinen tutkimus
- nuorisotutkimuksellinen
- sotilassosiologinen ja -psykologinen tutkimus
- varusmiespalveluksen ja asevelvollisten toiminnan tutkiva kehittäminen
- maanpuolustustahdollinen tutkimus.

Strategisella asevelvollisuustutkimuksella ei tässä yhteydessä tarkoiteta niinkään strategian alan tutkimuksia vaan ennemminkin monitieteisiä strategisista tutkimusraporteista, joiden joukossa on myös esseistisiä ja selvityksen omaisia (so. ei varsinaisesti tutkimuksellista; vrt. osin Ukkonen 2013; osin myös Mäkinen 2013) artikkeleita ja julkaisuja. Nämä tekstit ovat joko Maanpuolustuskorkeakoulun tai puolustusministeriön julkaisemia⁴. Tutkimusjulkaisuissa on esitetty muun muassa asevelvollisuuden ja asevelvollisuustutkimuksen malleja ja viitekehyksiä, kehitetty uusimuotoisiakin tutkimusasetelmia ja osallistettu useiden eritieteidenalojen tutkimusryhmiä ja tutkijoita asevelvollisuuden tutkimuskohteiden ja

1 Harjoituksen aikana kirjoitetut artikkelit tullaan julkaisemaan.

2 Asevelvollisuuden tulevaisuus Suomessa -seminaari järjestettiin 21.–22.3.2012 (ks. <http://pro.tsv.fi/sotatiedeseura/sotatieteidenpaivat.html>), minkä jälkeen seminaariesitelmöitsijät ja lukuisa joukko seminaariin osallistumattomia asevelvollisuuden tutkijoita sai kirjoittajakutsun, jonka perusteella artikkeleita kirjoitettiin ja kommentoitiin syksyllä 2012. Teos julkistettiin 20.3.2013.

3 Kertyi kymmenen sivua taulukoituja tutkimuksia puolustusvoimista, puolustushallinnosta ja muualta Suomesta. Kirjoittaja vastaa luettelon jatkuvasta päivittämisestä, ja sitä voidaan jakaa tarpeen mukaan.

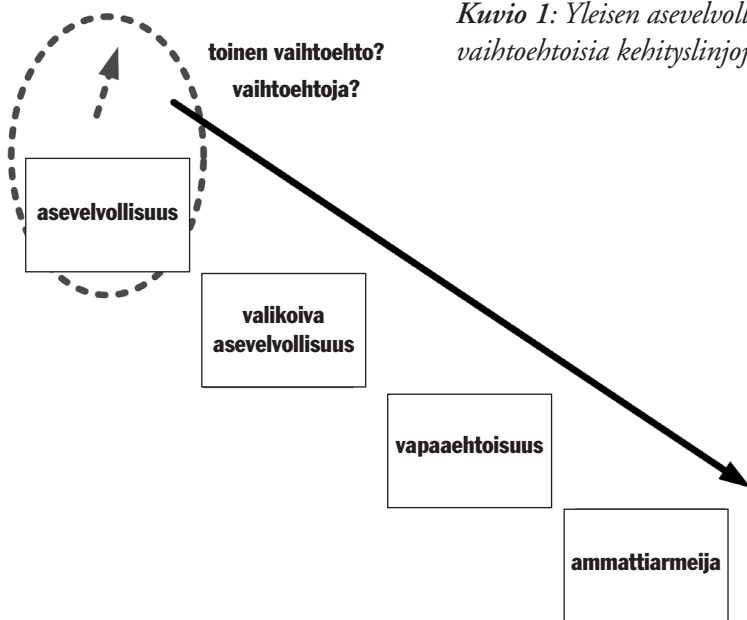
4 Vesa Nissisen toimittama (2003), Puolustusvoimien Koulutuksen kehittämiskeskuksen julkaisema, Kehittyvä varusmieskoulutus muodostaa poikkeuksen tässä suhteessa.

teemojen pariin. Analyysin aikana havaittiin, että kyseisillä tieteenaloilla ja tutkimusryhmillä ei ollut riittävää tieteensisaistä, saati -välistä, tietoisuutta ja dialogia, tutkimustoimintaansa välittävistä malleista ja viitekehysistä puhumattakaan.

Toistaiseksi strategisessa asevelvollisuus-tutkimuksessa on korostunut polkuriippuvaisuus, jonka mukaisesti asevelvollisuuden järjestelyt olisivat vääjäämättömästi ajautumassa tai mahdollisesti ajautumassa kansainvälisiä esimerkkejä seuraten yleisestä asevelvollisuudesta valikoivaan ja vapaaehtoiseen asevelvollisuuteen sekä ammattiarmeijaan (ks. esim. Puolustusministeriö 2010). Sotatieteisenä, myös ihmis- ja yhteiskuntatieteistä perillä olevana, professorina en kuitenkaan tätä polkuriippuvaisuuden perusoletusta voi ottaa ainoana vaihtoehdotomana ”totuutena”, kuten **kuviossa 1** havainnollistan. Annettuna ja kritiikittä tätä

perusoletusta ei tule myöskään hyväksyä esimerkiksi upseerikoulutuksen ja -kasvatuksen perustaksi. Itsessään mahdollinen polkuriippuvainen yhteiskunnallinen ajautuminen tulee pitää tutkimuskohteena ja syventyä myös esimerkiksi kansalliseen normiyrittäjyyteen (Nokkala 2013) tai esimerkiksi arvoyrittäjyyteen vaikkapa Suomen maanpuolustamiseen liittyen. Tähän perusteltuja vaihtoehtoja (so. skenaarioita) tuotetaan näkemykseen palataan konkreettisemmin myöhemmin tässä artikkelissa.

Kansainvälinen vertaileva asevelvollisuustutkimus jakautuu tulkintani mukaan arvostuksiansa perusteella pääpiirteissään kahteen pääluokkaan eli nykyisiä asevelvollisuuden järjestelyjä kansainvälisesti perustelemaan⁵ ja vaihtoehtoisia malleja kehittävään suuntaukseen. Tämä tutkimusjoukko on huomattavan heterogeeninen, ja se ulottuu puolustusvoimien omasta sotatieteisestä

Kuvio 1: Yleisen asevelvollisuuden vaihtoehtoisia kehityslinjoja

5 Eli suomalaisesta asevelvollisuudesta joko vapaaehtoiseen valikoitumiseen tai ammattiarmeijaan siirtymistä suosittelevaan.

strategian alan tutkimuksista esimerkiksi Sadankomitean eurooppalaisen asevelvollisuuden vertailututkimuksiin asti. Tutkimuksista piirretty kuva, jossa asevelvollisuusarmeijan vaihtoehdoksi asetetaan ammattiarmeija, ja tarkastelua tehdään nimenomaan Naton puitteissa. Näissä tutkimuksissa EU-alueen ulkopuolisten operaatioiden ja erityisesti kriisinhallinnan merkityksen kasvamisen asevoimien tehtävänä on katsottu vaatineen ammattijoukkoja, mikä on lisännyt painetta luopua asevelvollisuudesta erityisesti Nato-maissa. Toisaalta tarkastelusta ilmenee, ettei ole olemassa yhtä ja oikeaa eurooppalaista tapaa järjestää maanpuolustusta, ei myöskään mahdollisen Nato-jäsenyyden aikana.

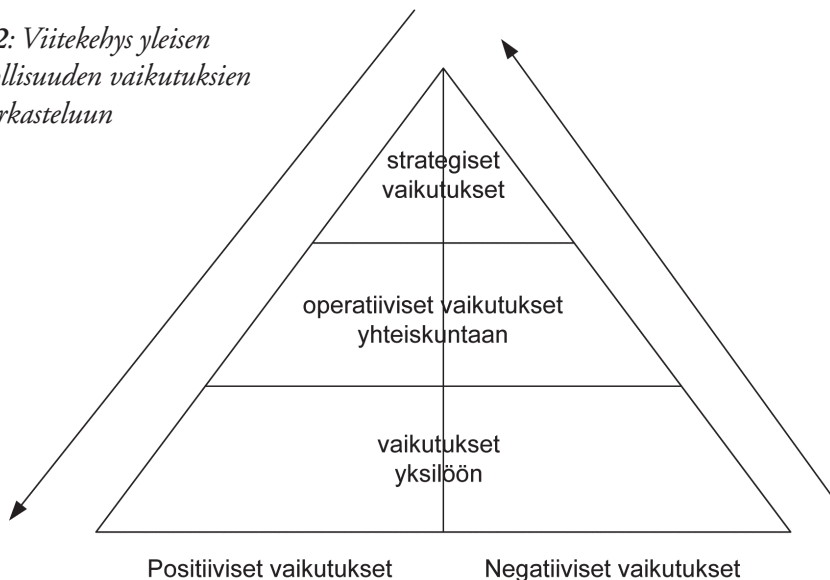
Keskeiseksi tutkimusteemaksi nousevat suomalaisen yleisen asevelvollisuuden ja mahdollisen Nato-jäsenyyden välinen suhde sekä yhteiskunnalliset yksilölliset vuorovaikutussuhteet. Tähän tarpeeseen strategisessa asevelvollisuustutkimuksessa on kehitetty niin kutsuttu ”Suomen malli” (ks. Mäkinen

2012, 43; Mäkinen 2013). Toisena tässä artikkelissa sovellettavana mallina on esitetty kuvion 2 (ks. Salo 2013, 79) mukainen yleisen asevelvollisuuden sekä positiivisten että negatiivisten vaikutuksien tarkastelutapa.

Kuvio 2 havainnollistaa yhden tiedehenkisen näkökulman, jossa suomalaista asevelvollisuutta ei oteta annettuna eikä nk. mustana laatikkona. Mallissa, kuten esimerkiksi nk. ”Suomen mallissa”, tarkastelua tehdään usealla ontologisella tasolla ja tasojen välistä vuorovaikutustakin analysoiden.

Onko suomalainen asevelvollisuus niin kutsuttu yleinen ja tasa-arvoinen järjestely? Ei välttämättä, jos asiaa tarkastellaan objektiivisemmin eikä sitä oteta annettuna ja julistuksellisenä myyttinä. Toisaalta esimerkiksi Suomen perustuslakiin (1999, 127 §) on kirjattu *yleinen maanpuolustusvelvollisuus* seuraavassa muodossaan: ”*Jokainen Suomen kansalainen on velvollinen osallistumaan isänmaan puolustukseen tai avustamaan sitä*

Kuvio 2: Viitekehys yleisen asevelvollisuuden vaikutuksien (+/-) tarkasteluun

sen mukaan kuin laissa säädetään.” Mainittakoon, että maailmalla valtiot jakautuvat Suomen kaltaisiin sekä rauhan- että sodan aikaista asevelvollisuutta korostaviin, toisaalta maihin, joissa joko asevelvollisuus tai maanpuolustusvelvollisuus velvoittaa vasta sodassa (esim. Ruotsi ja Yhdysvallat) ja maihin, joissa asevelvollisuutta ei ole (esim. Islanti ja Costa Rica)⁶. Yhteiskunnallisiin vaikuttamisyrittäisiin liitettynä suomalaisia asevelvollisuutta kannattavat voisivat tästä näkökulmasta argumentoida esimerkiksi siten, että vaikka asevelvollisuus ei kaikissa maissa (ks. Salo 2013, 80) arjessa velvoitakaan, niin viimeistään sotatilanteessa näin kävisi, ainakin nykylainsäädännön perusteella. Täten monissa maissa asevelvollisia koulutetaan joko arjessa tai viimeistään sodan keskellä.

Suomessa asevelvollisuuden kansainväliset vertailut rajautuvat lähes poikkeuksetta EU- ja Nato-maihin sekä täydentävästi Euroopan alueelle esimerkiksi Sveitsiin. Tätä näkökulmaa on pidettävä riittämättömänä ja tarpeettoman kapea-alaisena erityisesti nykyisellä globalisaation⁷ aikakaudella. Laajemmissa vertailuissa tulisi pyrkiä

globaalisti löytämään tutkimusryhmiä, tutkijoita ja tutkimusasetelmiä yleiseen asevelvollisuuteen kohdentuen, esimerkiksi verraten esimerkiksi kehittyneistä ja globaalisti kilpailukykyisistä sekä yhteiskunnallisesti hyvinvoivista ja mahdollisuuksien mukaan geostrategiselta asemoitumiseltaan Suomeen verrattavista maista. Tällaisiksi vertailukohteiksi nostettakoon Etelä-Korea, Singapore ja tietysti varauksin esimerkiksi Israel. Toisaalta tähän ryhmään, vaikkakin Suomen lähialueperusteluin, katsotaan kuuluvan myös Venäjä.

Palattakoon oikeusvaltiossamme jatkosakin perustuslakimme yleisen maanpuolustusvelvollisuuden merkitykseen ja henkeen sekä mahdollisuuksien mukaan myös muun muassa YK:n ihmisoikeuskomitean päätelmiin (2013) kansalaisoikeuksien ja poliittisten oikeuksien toteutumisesta Suomessa. Tähän liittyen puolustusministeri Carl Haglundin⁸ asettaman selvitysmiehen, professori Jukka Kekkosen perusteltuja kehittämisvaihtoehtoja sisältävä raportti (2013) ansaitsee myös tulla mainituksi. Suomalainen asevelvollisuus onkin eittämättä *kansallinen* kysymys⁹, ja täten esimerkiksi myös

6 Johdantona tämäntyyppiseen jatkossa toivoakseni myös oikeustieteiseen tutkimukseen Mäkisen toimittamassa teoksessa (2013; erityisesti Sipilän artikkeli).

7 Tätä laaja-alaisempien vertailujen periaatetta sovelletaan Suomessakin yleisestikin esimerkiksi yhteiskunta- ja taloustieteissä sekä pyrittäessä poliittisesti jatkokehittämään suomalaista nk. hyvinvointiyhteiskuntaa erilaisten yhteiskunnallisten ja globaalien tekijöiden ristipaineissa (ks. Korkman 2012; Rodrik 2011; myös esim. Wahlroos 2012).

8 Ministeri Carl Haglund asetti 27.9.2012 professori Jukka Kekkosen selvitysmieheksi selvittämään lainsäädäntöä, joka koskee Jehovan todistajien vapauttamista asevelvollisuuden suorittamisesta.

9 Suomalainen asevelvollisuus ei ole yksinomaan turvallisuus- ja puolustuspoliittinen vaan laajemmassa mielessä poliittinen ja demokraattinen kysymys, jossa oleellista on myös tieteellisen tutkimuksen suhde poliittiseen ja esimerkiksi kansalaistoimintaan. Jatkossa tästä näkökulmasta suomalaisen asevelvollisuuden etuihin ja haittoihin syvennyttäessä hyvin monet kehittämisideat kääntyvät muiden kuin puolustusministeriön ja puolustusvoimien vastuulle. Tällä viitataan opetus- ja kulttuuriministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön sekä mahdollisesti myös sisäasiainministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön rooleihin joko koulutusjärjestelmää, siviili-/kansalaispalvelusta tai kansalaistemme toimintakykyä, ter-

turvallisuuskomitean ja valtioneuvoston strategisen suunnittelu- ja koordinointityön sekä luonnollisesti edustuksellisten demokraattisten prosessien¹⁰ kautta kehittyvä.

Pelkistetysti sanottuna Suomessa asevelvollisuutta vastustetaan joko tunneperustein, poliittisin argumentein ja osin myös (talous)tiedeperusteisin argumentein tai näiden argumenttien yhdistelminä. Taloustieteissä¹¹ asevelvollisuustutkimusperinteessä tutkijakunta ryhmittyy kahteen pääluokkaan eli poutvaaralais-uusitalolaiseen ja honkatukialais-kannialaislaiseen. Juha Honkatukia on asevelvollisuustutkimuksissaan keskittynyt enimmäkseen kolmen tai neljän¹² puolustuksen järjestämisvaihtoehdon tarkasteluun taloustieteisesti ja VATTAGE-mallin¹³ avulla. Honkatukian (2010) mukaan puolustuksen ylläpitämisestä aiheutuu kuluttajien hyvinvoinnilla mitattuna noin 4,8 miljardin euron kustannukset, jotka riippuvat ennen kaikkea puolustusvoimien vaatimasta työpanoksesta ja verotuksen aiheuttamista hyvinvointikustannuksista. Hänen mukaansa 60 000¹⁴ sotilaan vahvuiseen ammattiarmeijaan siirtyminen toisi muusaan valtiolle lisähyvinvointikustannuksia

pitkällä aikavälillä noin 3,8 miljardia euroa. Honkatukian laskelmien mukaan ammattiarmeijaan siirtymisen takia myös verotusta olisi kiristettävä 2,2 miljardilla eurolla lisäkulojen kattamiseksi.

Aikamme taloustieteiseksi asetelmaksi on muodostunut kahden toisiaan rakentavasti kritikoivan tutkimussuuntauksen vuorovaikutus, joka on tieteellisessä mielessä esimerkillistä ja kansalaisten näkökulmasta tarkoituksenmukaista. Dialogissa pätevimmästä laskentatavasta keskustelu henkilöityy professoreihin Poutvaara ja Kanniainen. Tunnetusti laskentamallien, esimerkiksi Poutvaaran, haastaminen ei ole vaivatonta eikä välttämättä mahdollistakaan, mutta tekijöistä, joita sisällytetään tai ei sisällytetä laskelmiin mukaan, voidaan monitieteisestikin argumentoida ja käydä tieteiden välistä dialogia. Erityinen sotatieteinen mahdollisuuden ikkuna avautuu, kun rakentavasti kritikoidaan Poutvaarankin lähtökohtaoletuksia ja piiloisia valintoja, joita täsmennän tuonnempana. Toisaalta haasteeksi tulee se, että nykyisin nämäkin laskelmat tulisi voida julkisesti perustella ja esitellä osana yhä läpinäkyvämmäksi linjattua turvallisuus- ja

veyttä ja syrjäytymättömyyttä ylläpidettäessä ja mahdollisuuksien mukaan kehitettäessä. Täten turvallisuuskomitean ja valtioneuvoston koordinoivalle roolille on ymmärtääkseni ilmaantumassa enenevää tarvetta.

- 10 Tässä yhteydessä viitataan erityisesti eduskuntavaaleihin, hallitusohjelmaan sekä turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen selontekoon.
- 11 Pelkistetty ilmaus, joka kattaa niin taloustieteistä kuin valtiotieteistäkin tähän tematiikkaan kohdentuvaa tutkimusta.
- 12 Tässä vaihtoehdossa puolustuskyvystä luovuttaisiin säästäten ainakin lyhyellä aikajänteellä yhteiskunnan varoja. Tästä vaihtoehdosta nousee tutkimuskysymys maihin, jotka ovat tämän vaihtoehdon jo valinneet.
- 13 VATTAGE-mallilla on tällä tutkimusalalla keskeinen merkitys, ja sen soisi olevan jatkossakin rakentavan kriittisen, myös taloustieteisen, tutkimuksen ja mahdollisen jatkokehityksen kohteena.
- 14 Usein yhteiskunnallisissa keskusteluissa vaaditaan perustelemaan, sotatieteisesti ja/tai sotataidollisesti, tarvittava ammattiarmeijan vahvuus vaihdellen yhteiskunnallisissa keskusteluissa 30 000 – 230 000 välillä.

puolustuspoliittista diskurssia. Täten edellytykset sotatieteiden ”ei julkiselle” tutkimukselle jatkavat kaventumisestaan.

Nykyisessä taloustieteisessä ”kaksintais-teluasetelmassa” Poutvaaran ja Wagenerin (2007) päätelmät olisivat Kanniaisen ja Ringbomin mukaan (2013) päteviä (so. valideja) vain ikuisessa rauhassa eli siis ideaalitulanteessa mutta eivät käytännössä. Valittavasti emme ole tällä tietoa siirtymässä ikuisen rauhan ja uhkattomuuden aikakauden, josta esimerkiksi Yhteiskunnan turvallisuusstrategia (2010) meitä kaikkia julkisesti muistuttaa. Toisaalta esimerkiksi Kanniaisen ja Ringbomin mukaan mailla on erilaisia riskiluokkia, jotka tulisi laskelmissa ottaa huomioon. Esimerkiksi Suomi, ja vaikkapa Ruotsi, eivät ole Kanniaisen ja Ringbomin (2013) mukaan samassa riskiluokassa. Myöskään ase- ja puolustusvoimien doktriinit eivät ole toistensa kopioita, ja esimerkiksi puolustusvoimien maavoimissa on alettu kouluttaa asevelvollisia Maavoimien taistelutapaan 2015. Lisäksi valtioilla on monia muitakin kansallisia erityispiirteitä¹⁵, jotka ovat asevelvollisuustutkimuksessakin melko kattavasti eriteltyjä (ks. Salo 2013; Mäkinen 2013).

Poutvaaralainen tutkimussuuntaus argumentoi esimerkiksi erikoistumisen ja itse asiassa myös Nato-jäsenyyden puolesta. Ylipäätään taloustieteinen hegemonia julkisessa keskustelussa paljon muustakin kuin suomalaisesta asevelvollisuudesta on sekä tieteen sisäinen että yhteiskunnallinen haaste (Rahkonen & Hiilamo 2013; Palola & Karjalainen (toim.) 2011). Esimerkiksi so-

vellettaessa erikoistumisen periaatetta suomalaiseseen talouteen ja yhteiskuntaan saataisiin vähintään siirtymävaiheessa erittäin problemaattisia yhteiskunnallisia, työ- ja sosiaalipoliittisia ilmentymiä aikaiseksi, sellaisiakin, jotka voisivat valitettavasti kriisiytyä ja voimistaa sisäisiä uhkiamme, eikä vähiten tilanteessa, jossa jo nyt eriarvoistuminen on yhteiskunnassamme viime vuosikymmeninä lisääntynyt kuten syrjäytymisenkin (Rintanen 2000; Myrskylä 2012). Tässä asetelmassa arjen asevelvollisuuskoulutuksen lakkauttamisella olisi huomattavia yhteiskunnallisia ja kansalaiskohtaisia haittavaikutuksia, joita ei myöskään tule jättää poutvaaralaisessakaan tarkastelussa huomiotta, kuten ei toki asevelvollisuuden turvallisuus- ja puolustuspoliittisia tai ulkopolitiittisia vaikutuksiakaan. Ylipäätään se, miten mahdollisen poutvaaralaisen uusliberalistisen erikoistumisen jälkeinen (*globaali*) *kansalaisuus* toteutuisikaan, on mitä keskeisin sekä maanpuolustuksellinen että yhteiskunnallinen turvallisuuden ja hyvinvoinnin kysymys.

Myös poutvaaralais-uusitalolaisessa tutkimuslinjassa varusmiespalvelus asemoituu osaksi nuoren, nykyisin lähes yksinomaan miehen, opinto- ja työuraa. Edelleen kiinnitetään huomiota inhimillisen ja fyysisen pääoman karttumiseen tai rapautumiseen sekä vallitsevien asevelvollisuusjärjestelyjen epätasa-arvoisuuteen niin sukupuolien kuin ikäluokkienkin välillä. Huomio kiinnittyy asevelvollisten taloudelliseen asemaan suhteessa esimerkiksi naisiin, siviilipalvelustaan suorittaviin ja asevelvollisuudesta rau-

15 Suomalaisen asevelvollisuuden historiallisen kehityskaaren lisäksi esimerkiksi geostrateginen asemamme, valtiollisen pinta-alamme suhde väkilukuumme, BKT:mme taso, puolustusmenojen osuus BKT:stä ja esimerkiksi asevelvollisesti koulutetun sekä kasvatetun reservin puolustusvoimallinen, yhteiskunnallinen ja kansalaiskohtainen merkitys.

han aikana vapautettuihin.

Yhteiskunnallisesti, ja täten tutkimusasetelmallisesti, varusmiespalvelus¹⁶ asemoituu siviilipalveluksen rinnalle ja asevelvollisten kutsuntojen jälkeiseen aikaan. Kutsunnoissa palveluskelpoisiksi todetuilla miehillä (ks. Kallunki 2013) on neljä (1–4) pääasiallista reittiä¹⁷ varusmies- tai siviilipalvelukseen, mikä johtaa molemmissa palvelusvaihtoehdoissa valitettavasti myös keskeyttämissiin¹⁸, palveluluokkien muutoksiin (Appelqvist-Schmidlechner, Henriksson, Parkkola & Stengård 2013) ja sittemmin useiden yhteiskunnalliseen syrjäytymiseen. Kuten jo mainittua, sijoittuvat yleisen asevelvollisuuden järjestelyt osaksi kansalaisten opinto- ja työuraa¹⁹.

Asepalveluksella voidaan katsoa olevan joko viivästyttävä tai edistävä funktio (Määttä 2007) muun muassa sen mukaan, missä opinto- ja työuransa vaiheessa asevelvollinen palveluksensa suorittaa²⁰. Myytti ”sitä nopeammin valmistut, mitä nopeammin aloitat oppivelvollisuutesi jälkeiset opinnot” elää voimakkaana ja aivan liian vähän tutkittuna yhteiskunnassamme. Esimerkiksi muutoin ansiokkaassa sotilassosiologiassa esseessään Salo (2013, 79) päätyy

pelkistämään, että asevelvollisten opinnot viivästyvät puolesta vuodesta kahteen vuoteen. Toisaalta esimerkiksi työ- ja elinkeinoministeriön julkaisemassa tutkimuspohjaisessa raportissa opintojen aikaan työssäkäyntiin liittyen (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012) havaittiin, että hitaimmin yliopisto-opinnoissaan etenivät ne *miehet ja naiset*, jotka kirjautuivat yliopistoon ensimmäisen kerran ylioppilasvuotenaan. Näin ollen opiskelujen etenemisen hitaus ei selity asepalveluksella, vaan syytä tulee etsiä ensisijaisesti muista tekijöistä.

Varusmiespalveluksessa, kuten siviilipalveluksessa, voidaan omaksua monissa tulevaisuuden töissä ja opinnoissa tarpeellisia sekä hyväksi luettavia osaamisia (Opetusministeriö 2004; Pääesikunta 2011), koska asevelvollisuuspalvelus on osa Suomen koulutus- ja tutkintojärjestelmää. Koulutusjärjestelmämme rajapinnoillekin, kuten opintojen hyväksilukua esittäviin, tukeviin ja hyväksilukeviin, tulee jatkossakin suunnata tutkimusta ja kehittämistoimenpiteitä. Korostettakoon, että nämä toimijat asemoituvat vain osaksi puolustusvoimiin. Tässä yhteydessä lähtökohdaksi todettakoon, että nykyiset, osin vahvasti alikehittyneet, hy-

16 Sisältäen naisten vapaaehtoisen asepalveluksen.

17 Kutsunnoista joko suoraan varusmiespalvelukseen (1) tai siviilipalvelukseen (2) tai kutsunnoissa palvelupaikan tai lykkäystä saaneena ennen varusmiespalvelustaan siviilipalvelukseen (3). Neljännen (4) reitin kulkevat varusmiespalveluksensa keskeyttäneet siviilipalvelukseen siirtyneet asevelvolliset.

18 Vuonna 2012 siviilipalveluksen terveydellisistä tai muista syistä keskeytti 418 asevelvollista eli noin 20% siviilipalveluksensa aloittaneista (Reijonen 2013; ks. Kallunki 2013), mikä on vastaava osuus kuin se, joka miesikäluokasta ei suorita varusmiespalvelusta (Pääesikunta 2013).

19 Tästä näkökulmasta tutkimus- ja kehittämiskohteeksi nousee asevelvollisten, läheisineen, taloudellinen asema ja toimeentulo sekä hyvinvointi asevelvollisuusajana sekä erilaiset poliittiset (työhön, eläkkeisiin, verotukseen jne. liittyvät) keinot ja kansalaisten toimeentuloa ja hyvinvointia turvaavat ratkaisut.

20 Tässä yhteydessä ei tarkastella kertausharjoituksia, vaikka ne ovat keskeinen osa suomalaista asevelvollisuutta, aivan kuten kaikilla kansalaisen opinto- ja työurilla pitää tapahtua osaamisen uran- ja elinikäistä ylläpitoa sekä kehittämistä.

väksiluvun menettelytavat eivät ole kansantaloudellisesti, yhteiskunnallisesti, eivätkä kansalaistenkaan näkökulmasta tasa-arvoisia ja oikeudenmukaisia.

Monitieteisen tutkimusanalyysini myötä näkemykseni kansalaisuuden ja toimintakykyisyyden²¹ merkityksestä on huomattavasti laajennut varusmiespalveluksesta yhteiskuntaamme. Yhteiskunnassa on käyty voimakasta keskustelua (ks. Santtila & Kyröläinen 2013) nuorten fyysisen kunnan (so. fyysisen toimintakyvyn) heikkenemisestä, kehon painon noususta sekä fyysisen aktiivisuuden laskusta.

Sangen yleisesti tiedetään, että nuorten liikuntaharrastuksen määrä laskee nopeasti ikävuosien 14 ja 18 välillä (Hämäläinen ym., 2000; Huotari 2012). Puolustusvoimissa kerättyjen tilastojen (PEHENKOS kuntotilastot 1974–2012) sekä Santtilan ym. (2006) tutkimuksen perusteella tiedetään, että varusmiespalvelukseen astuvien nuorten miesten fyysinen kunto on asteittain *heikentynyt kahden viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana*.

Kestävyyskuntoa arvioivan 12 minuutin juoksutestin keskiarvo on jäänyt 2000-luvun alusta lähtien reilusti alle 2 500 metrin. Juoksutestin keskiarvo on lisäksi laskenut yli 300 metriä vuosina 1979–2011 (2 760 m vs. 2 453 m). Palvelukseen astuvien nuorten kunnan heikkenemisestä tehtyä johtopäätöstä tukee myös tutkimus, jossa on osoitettu koululaisten kestävyyskunnan ja lihaskunnan heikentyneen merkittävästi, etenkin käsilihasen osalta, vuosina 1976–2001 (Nupponen & Huotari, 2002).

Puolustusvoimien ja yhteiskunnan kan-

nalta huolestuttavana on se, että huonokuntoisten nuorten miesten osuus lisääntyy vuosi vuodelta. Vuonna 2011 lähes 22 prosenttia varusmiehistä saavutti huonon juoksutestituloksen, kun vastaava luku oli 3,6 prosenttia vuonna 1980. Lihaskunnan taso on myös laskenut merkittävästi, joskin lasku alkoi vuosikymmen myöhemmin kuin kestävyuden lasku. Vuonna 2011 huonon lihaskuntoindeksin sai 27 prosenttia palvelukseen astuneista, kun vastaavasti vuonna 1990 heitä oli noin 9 prosenttia. Asevelvollisten kunnan laskuun on liittynyt myös painon nousu, mikä on ollut yli kuusi kiloa viimeisen 15 vuoden aikana.

Vuonna 2008 toteutetussa reserviläistutkimuksessa todettiin, että vain 30 prosenttia tutkituista reserviläisistä harrasti reipasta liikuntaa vähintään kolme kertaa viikossa. Sama tutkimus osoitti, että 41 prosenttia reserviläisistä oli ylipainoisia (BMI 25 kg·m² tai enemmän) ja heidän keskipainonsa oli kaksi kiloa suurempi kuin vuonna 2003. Reserviläisten maksimaalinen hapenotto-kyky oli keskimäärin 42 ml·kg⁻¹·min⁻¹, eli se oli enintään tyydyttävällä tasolla. Reserviläistä noin 40–60 prosentilla oli hyvä alaraajojen lihaskunto ja keskivartalon lihaskunto, mutta vain 30 prosentilla oli hyvä yläraajojen lihaskunto (Vaara yms. 2009).

Haasteista huolimatta palvelukseen astuvien nuorten fyysinen kunto kehittyy hyvin varusmiespalveluksen aikana. Kehittyminen on voimakkainta kahdeksan ensimmäisen koulutusviikon eli peruskoulutuskauden aikana (Santtila yms. 2008). Tutkimusten (Santtila 2008; Tanskanen 2012) perusteella sekä kestävyyskunto että lihaskunto ko-

21 Tässä yhteydessä ei terveys- ja lääketieteisissä merkityksessään vaan sotilaspedagogisesti sisältäen myös eettisen toimintakykyisyyden ja toimintakyvyn kehittämisen kasvatuksen sekä koulutuksen keinoin (ks. Toiskallio & Mäkinen 2009).

henevat merkittävästi palveluksen aikana. 12 minuutin juoksutestin keskiarvo paranee keskimäärin 200–250 metriä ja lihaskunto nousee yhden kuntoluokan verran tyydyttävästä hyvään. Myös ne varusmiehet, jotka ovat ennen varusmiespalvelusta liikunnallisesti passiivisia, pystyvät parantamaan kestävyyskuntoaan lähes 20 prosenttia ilman ylikuormittumista (Santtila ym. 2008).

Varusmiespalveluksen terveyshyödyt ovat merkittävimmät juuri liikunnallisesti passiivisilla, huonokuntoisilla sekä ylipainoisilla varusmiehillä (Santtila ym. 2008). Valitettavasti varusmiesten fyysisen toiminta- ja suorituskyvyn kehittyminen hidastuu ja liikunnallisesti aktiivisten osalta se jopa pysähtyy erikoiskoulutus- ja joukkokoulutuskaudella (Santtila ym. 2012). Myös nuorisotutkimuksin on todennettu, ettei varusmiespalvelus välttämättä tue optimaalisesti kaikkien nuorten asevelvollisten yksilöllistä terveysprojektia (Hoikkala, Salasuo & Oja-järvi 2009; ks. Wessman 2010).

Sotilassosiologinen tutkimus on rakentanut perusteita Pääesikunnan henkilöstöosaston toimenpideohjelmalle varusmieskoulutuksen varmistamiseksi (2009). Toisena rinnakkaisena, osin tutkimusperustaisena (Halonen 2007; Hokkanen 2011), toimenpideohjelmatyypisenä mainittakoon Maavoimien Esikunnan koordinoima Koulutuskulttuurin parantaminen maavoimissa (2012). Molempia toimenpideohjelmateema-alueita yhdistävät seuraavat alateemat:

- varusmiesten palvelusmotivaation parantaminen
- varusmiesten johtaja- ja kouluttajakoulutuksen parantaminen
- toimenpiteet kiusaamisen ja simputuk-

sen ehkäisemiseksi

- varusmiespalveluksen keskeyttävien määrän vähentäminen.

Sotilassosiologista tutkimusta tarkasteltaessa korostuu varusmiespalveluksen keskeyttämisen vähentämiseen (Salo 2008) ja joukkojen kiinteyden (esim. Harinen 2011a; 2011b) lisääntymiseen pyrkivät tutkimussuuntaukset. Suomessa sotilaspsykologinen ja käyttäytymistieteinen tutkimus kytkeytyy läheisesti sotilassosiologiseen tutkimusperinteeseen. Toistaiseksi sotilaspsykologista asevelvollisuustutkimusta on tehty lähes yksinomaan puolustusvoimien ulkopuolella ja erityisesti syväjohtamiseen (so. johtaja- ja kouluttajakoulutuksen kehittämiseen) soveltamiseen liittyen. Edellä mainittuihin toimenpideohjelmiin yhdistettynä tulisi suunnata sotilaspsykologista tutkimusta myös palvelusmotivaatioon ja sen parantamiseen. Sotilassosiologista tutkimusta tulee suunnata myös sosiologisiin tutkimusasetelmiin, joissa esimerkiksi sotilasta, ja sotilaallista toimintaa, tarkastellaan yhteiskunnallisissa, ajallispaiikallisesti rajatuissa ja kulttuurispesifeissä konteksteissaan.

Sotilaspedagogisessa asevelvollisuustutkimuksessa huomio keskittyy etenkin perusyksiköihin, toki esimerkiksi tässä eriteltyjen tieteenalojen tuottamaa tietoa unohtamatta. Menemättä tässä yhteydessä kattavasti ja syvällisesti sotilaspedagogiikan perusoletuksiin ja peruseräiteisiin (ks. esim. Toiskallio & Mäkinen 2009) painotettakoon, että edellä kuvattuihin haasteisiin pyritään vastaamaan varsin vahvasti myös puolustusvoimien perusyksiköissä ja täten hajautetusti sekä verkottuneesti. Pelkistetysti sanottuna sotilaspedagogisesti jatkokehitetään välineitä ja menetelytapoja työssä oppimisen

(Mäkinen 2007; 2011; Mäkinen & Pekkarinen, tässä julkaisussa) ja sotilaan monitasoisen identiteetin kehittämiseksi (Mäkinen, painossa).

Sotilaspedagogiikan näkökulmasta asevelvollistutkimuksesta valtaosa tulee kohdentaa asevelvolliskoulutuksen ja -kasvatuksen käytäntöihin eikä esimerkiksi diskursseihin, sillä pyritäänhän tutkimusperustaisella kehittämistyöllä nimenomaan käytänteiden, ei vain diskurssien, kehittämiseen. Tämä liittyy yhteiskunta- ja ihmistieteiseen niin kutsuttuun käytäntökäänteeseen (Miettinen 2006; Reckwitz 2002), joka sotatieteisessä konkretisoituu uusinkin tutkimusyhteistyön avauksina. Sotilaspedagogisesta näkökulmasta tarkasteltuna tällaisia ovat erityisesti kasvatustieteinen kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian tutkimussuunta ja työelämäntutkimus sekä nuorisotutkimus.

Yhteys kulttuurihistorialliseen toiminnan teoriaan merkitsee käytännössä työssä oppimisen käytänteiden kehittämistä hajautetusti, paikallisesti ja esimerkiksi muutoslaboratoriomenetelmin (ks. Mäkinen 2006; 2011). Tämä tarkoittaa myös sitä, että puolustusvoimien osaamisen johtamisen menettelytavoissa on siirryttävä kehittyneimpien ja uuden sukupolven menetelmien tutkimusperustaiseen soveltamiseen (ks. esim. Virkkunen & Ahonen 2007; Mäkinen 2007; Mäkinen 2012; 2013).

MUUTTUVA MAANPUOLUSTUSTAHTO JA SKENAARIOITA ASEVELVOLLISUUDEN TULEVAAN

Maanpuolustustahtotutkimus on keskeinen asevelvollisuustutkimuksen alalaji myös Suomessa ja puolustusvoimissa. Maanpuo-

lustustahtotutkimuksen kautta erityinen huomio kiinnittyy kuuden kuukauden varusmiespalveluksen suorittaneisiin (Terho (toim.) 2010), kaksitoista kuukautta palvelleisiin miehistön jäseniin (Sinkko 2013), sosiaaliselta pääomatasoltaan huipputasoiisiin (Leskinen, Sinkko & Virtanen 2012, 37) ja nuoriin (Myllyniemi (toim.) 2010). Tutkimuksien perusteella puolustusvoimien koulutus on voimakkaasti valikoivaa (esim. Sinkko 2013) monien tekijöiden suhteen. Täten motivoituneimmat ja maanpuolustustahtoisimmat valikoituvat, ainakin keskimäärin ja tilastollisessa mielessä, johtaja- ja kouluttajakoulutukseen. Näin ollen varusmiesten motivoimista tulisi tutkia ja kehittää painopisteisesti etenkin tässä korostetuissa kohderyhmissä.

Tyypillisesti maanpuolustustahdon mittaamiseen (Sinkko 2009) on käytetty niin sanottua klassista mittaria ”Jos Suomeen hyökätään, niin olisiko suomalaisten puolustauduttava aseellisesti kaikissa tilanteissa, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta?” Kysymystä on laajimmin käyttänyt MTS ja sen edeltäjät, ja kysymys on suoraan käännetty Ruotsissa käytettävästä vastaavasta kysymyksestä. Nyttemmin sitä käytetään yhteiskunnassamme laajemmin, kuten esimerkiksi Nuorisobarometreissä (ks. Myllyniemi (toim.) 2010).

Yhtenäistämällä kansallisesti maanpuolustustahdon mittauksessa käytettäviä summamuuttujia kyettäisiin vastaamaan sellaisiin esille nousseisiin kiinnostaviin jatkotutkimuskysymyksiin, kuten esimerkiksi iän ja sukupuolen merkitykseen maanpuolustustahdon osatekijöiden vaihtelussa (Myyry 2009). Toinen jatkotutkimuskohdeeksi noussut kysymys liittyy ”uhrihaluk-

kuuden mittaamiseen” eli kysymykseen siitä, onko maanpuolustustahdon osatekijöillä yhteyttä maanpuolustukseen liittyvään toimintaan, ja voidaanko maanpuolustustahdotmittauksien avulla ennustaa kansalaisten yhteiskunnan turvallisuutta rakentavia tekijöitä ja toimintaa.

Maanpuolustustahtotutkimus sai tämän tutkimustyön myötä uuden käänteen, kun oivalsin millainen merkitys nelikentällä voikaan olla esimerkiksi sota- ja yhteiskuntatieteissä (ks. esim. Cronberg 2006; Saari (toim.) 2011) esimerkiksi skenaarioiden laadinnassa. Tarja Cronbergin alun perin tähän tematiikkaan soveltamaa nelikenttää (2006) mukaillen tässä ilmaistussa tulevaisuusorientoituneessa skenaariotyössä keskeisiä seurannan kohteita ovat olleet maanpuolustustahto²² ja kansallisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan integroituminen eli *kansainvälistymisen* mahdollinen eteneminen²³.

Nelikentän avulla jäsentyy neljä asevelvollisuuden tulevaisuusvaihtoehtoa, joissa erilaiset globalisoituvan yhteiskuntamme tekijät saavat painoarvoiltaan vaihtelevan merkityksensä. Tästä näkökulmasta hahmotetaan vastauksia kysymykseen siitä, miten puolustusvoimissa voitaisiin joko passiivisemmin varautua tai ennakoivammin ja aktiivisesti vaikuttaa suomalaisen asevelvollisuuden sopeuttamiseen ja kehittämiseen aikamme yhteiskunnallisissa ristipaineissa.

Kaikissa vaihtoehdoissa on nähtävissä

jaettuna intressinä tarve kehittää ammatillisuutta sekä kansallisiin että kansainvälisen kriisinhallinnan tarpeisiin. Yhteiskunnallisessa ja puolustushallinnollisessa keskustelussa olisi tarpeen pyrkiä siirtymään yksinomaisesta kansalliseen puolustukseen rajautumisesta kohti velvoittavampaa näkökulmaa kansainvälisiin kriisinhallintatehtäviin osallistumisesta. Tällä osallistumisella olisi luonnollisesti suomalaiset moraaliset ja eettiset sekä ulko- ja turvallisuuspoliittiset reunaehdonsa. Kansainvälisen kriisinhallinnan merkityksen hallittu korostaminen merkitsisi sitä, että puolustusvoimien henkilöstön osaamista kehitettäisiin suunnitelmallisesti²⁴ sekä kansallisiin että kansainvälisiin tehtäviin. Kansainväliset tehtävät sisältäisivät nykyistä laajemmin ja henkilöstöä osallistavammin sekä kansainvälistä koulutusyhteistoimintaa että kokonaisvaltaista kriisinhallintatoimintaa. Myös turvallisuusviranomaisten välisen yhteistoiminnan kehittäminen olisi keskeinen asia kaikissa tässä hahmotelluissa tulevaisuusvaihtoehdoissa, eikä vähiten edettäessä niin kutsuttuihin puolustusuudistusta konkretisoiviin ratkaisuihin.

Ensimmäisessä tulevaisuusvaihtoehdossa oletetaan maanpuolustustahdon joko voimistuvan tai pysyvän vähintään ennallaan ilmeten sekä verraten korkeana miesikäluokkien varusmiespalveluksen suorittamisosuutena että kertausharjoituksiin osallistumisina²⁵. Vastaavasti kansainvälistyminen ei

22 Voimistuen tai pysyen ennallaan tai heiketen, toisaalta sekä perinteisessä että uudemmassa, laajassa merkityksessään.

23 Nato, EU ja pohjoismainen yhteistoiminta synteesinä eli kansainvälistymisenä voimistuen tai heiketen (ei johtaisi uusimuotoiseen yhteistoimintaan).

24 Tässä yhteydessä suunnitelmallisuuden vastapainoksi asettuisi nykyisenkaltainen vapaaehtoisuuteen perustuva henkilökohtaisen osaamisen kehittäminen.

25 Sisältäen myös vapaaehtoisen maanpuolustustyön eri muodoissaan.

etenisi mitään merkittävää läpimurtoa tuotavasti. Tässä vaihtoehdossa suuri enemmistö asevelvollisista mieltäisi Suomen ja suomalaiset puolustamisen ja turvaamisen arvoiseksi osoittaen tahtotilansa esimerkiksi asepalveluksessaan ja kertausharjoituksissa tai siviili-/kansalaispalveluksessaan. Toisaalta tässä vaihtoehdossa kansainvälistymisen mukanaan tuoma normipaine yleisestä asevelvollisuudesta luopumiseksi kyettäisiin poliittisellakin tasolla jäsentämään ja vastaanargumentoimaan.

Todennäköisyys ensimmäiselle tulevaisuusvaihtoehdolle vähenisi, jos kansalaisten toimintakyky jatkaisi laskuaan eikä puolustusvoimat pystyisi kamppailemaan menestyksellisesti yhteiskunnassa leviävän individualismin kanssa. Yhteiskuntamme eriarvoistuminen ja tuloerojen pitkäaikainen kasvaminen ovat olleet omiaan ruokkimaan individualismin leviämistä ja luottamuspulaa suomalaiseen yhteisöllisyyteen. Myös moraalikato ja ylittämättömät eettiset ristiriidat ovat omiaan heikentämään tämän vaihtoehdon olemassaolon edellytyksiä. Tässä yhteiskunnallisessa arvokamppailussa menestymisedellytykset vaarantuisivat entisestään, jos puolustusvoimat ei pärjäisi kilvassa laadukkaasta ja motivoituneesta työvoimasta (so. kansalaisotilasta ja siviileistä). Puolustusvoimiin työvoimaa rekrytoitaessa yksinomaan vaadittujen tieto- ja taitotasojen asianmukaisuus ei ole riittävä edellytys, kuten ei työssä menestymiseenkaan, vaan myös asenteilla ja arvoil-

la on edelleen mitä keskeisin merkityksensä. Ilman riittävän tiedostettua ja jaettua arvopohjaa, esimerkiksi yhteisöllisyyden arvos- tamista²⁶, ja ymmärrystä suomalaisen sotilaallisen toiminnan perusfundamenteista ja niiden merkityksestä sotilaan identiteetille²⁷ tämän tulevaisuusvaihtoehdon todennäköisyys laskisi entisestään.

Tässä johdateltu arvokeskustelu tarkoittaisi sitä, että puolustushallinnon sisäinen ja ulkoinen asepalveluksen ja asevelvollisuuden valikoivuuden ja epätasa-arvoisuuden ylikorostaminen saattaisi johtaa asetelmaan, jossa myös naisten asevelvollisuus legitimoidaisiin, mikä johtaisi asepalvelukseen otettavien valikointiin nykyistäkin kattavammin. Näin kävisi siksi, ettei näyttäisi olevan allokoitavissa riittäviä varoja koko ikäluokan tasa-arvoiseen kouluttamiseen ainakaan maanpuolustuksellisiin tehtäviin²⁸. Tätä kehitystä tukisi näkökulma, jossa keskityttäisiin kehittämään yleistä asevelvollisuutta vain varusmiespalveluksen kautta, vaikka sen rinnalle on vakiintunut nyttemmin valtiollistettava ja edelleen kehitettävä siviilipalvelus (ks. Työ- ja elinkeinoministeriö 2011). Tästä näkökulmasta kaikkiin asevelvollisuuden haasteisiin pyrittäisiin pureutumaan esimerkiksi varusmiespalvelukseen uusimuotoisia koulutuslinjoja perustamalla ja väljentämällä palvelukseen otossa sovellettavia kriteerejä (ks. Nissinen 2013).

Edellä mainittu kehittämissuunta olisi omiaan hämärtämään asepalveluksen roolia ja merkitystä osana vaihtoehdoisia asevelvol-

26 Ilmeten periaatteessa ”kaveria ei jätetä” ja ”jokainen kansalainen on yhtä tärkeä”.

27 Suomalaisen sotilaan, kaikki henkilöstöryhmät kattavasti, tulisi ymmärtää, että sotilas on myös kansalainen ja syvässä mielessä ihminen ja keskeinen demokraattisen yhteiskunnallinen toimija. Täten sotilauden ja yhteiskunnan välille ei rakennu ylittämätöntä kuilua.

28 Täten siviili-/kansalaispalveluksen edellyttämät varat eivät olisi välttämättä maanpuolustukseen suunnatuista varoista pois.

lisuusrakenteita eli nykyistä siviilipalvelusta. Jo nykyisin siviilipalveluksen peruskoulutuksessa koulutettavat jaetaan suuntautumisvaihtoehtoihin, joilla on hahmotettavissa olevia yhteyksiä niin väestönsuojeluun, palo- ja pelastustoimeen kuin esimerkiksi yhteiskunnan turvallisuuden rakentamiseen ja kokonaisvaltaiseen kriisinhallintaan. Nykyisin osin epäselväksi jää, miten ristiriidattomasti siviilipalvelustaan suorittavien intressit²⁹ liittyvät nykyiseen siviilipalveluslakiin ja perustuslakiin. Tässä tiivistetyt ristiriidat voidaan ratkoa suomalaista siviilipalvelusta valtiollistettaessa, työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalle perustettavan Suomen siviilipalveluskeskuksen organisointumista ja toimintaa suunniteltaessa. Myös siviili-/kansalaispalveluksen koordinoituvastuun siirtoa esimerkiksi sisäministeriön vastuulle tulisi mielestäni selvittää esimerkiksi turvallisuuskomitean koordinoimana.

Edellä sanotun jälkeenkään ensimmäinen tulevaisuusvaihtoehto ei välttämättä vaarantuisi puolustusmäärärahojen mahdollisesti vähetessä, koska velvollisuus- ja vapaaehtoisuusrakenteita kehittämällä voitaisiin haluttaessa taata jokaisen kansalaisen osallisuus yhteiskunnan turvallisuuden ja maanpuolustamisessa tarvittavien suoritus- ja toimintakykyjen rakentamisessa. Toisaalta jos toimintaa ja taloutta suunniteltaessa ei ymmärrettäisi sekä puolustusvoimien että muiden tähän toimintaan osallistuvien valtionhallinnon organisaatioiden koulutuksen ja kasvatuksen keskeisyyttä, tämä vaihtoehto olisi omiaan menettämään olemassaolonsa edellytyksiä.

Toisessa tulevaisuusvaihtoehdossa maan-

puolustustahto heikkenisi esimerkiksi sen takia, ettei uhkia, varsinkaan sotilaallisia, tiedostettaisi eikä pidettäisi edes mahdollisina pitkälläkään aikajänteellä. Tai jos ne osin tiedostettaisiinkin, miellettäisiin, että uhkien edellyttämät toimenpiteet voidaan yksipuolisesti säilyttää ammattilaisten eli erilaisten ammattikuntien ja professioiden vastuulle. Jokainen kansalainen tarvitsee turvallisuutta siinä missä yhteiskuntakin, mutta turvattomuus vaanii erilaisten uhkien ja riskien vaikutuksesta. Näin ollen on välttämätöntä ja keskeistä, että syvenevää ja laaja-alaistuvaa keskustelua aikamme uhista, riskeistä ja muista turvallisuuden peruskysymyksistä jatketaan (ks. Sipilä 2013; Limnell 2009; YTS 2010). Etenkin niin kutsutun ulkoisen turvallisuuden uhilla on taipumus tulla väheksytyiksi, mikä johtaa mahdollisesti puolustushallinnon tarpeiden aliarviointiin suomalaisessa resurssijaossa. Niin kutsutun puolustusuudistuksen aikakaudella tämä kehitys olisi omiaan vauhdittamaan. Siitä syntyisi toisiaan voimistava vuorovaikutuskehä, joka kiinnittäisi lisähuomiota kansainvälistymisen ja Nato-turvatakuiden välttämättömyyteen.

Toisena mahdollisena tapahtumien sarjana tässä hahmoteltuun tulevaisuusvaihtoehtoon olisi se, etteivät poliitikot ja/tai kansalaiset mieltäisi yleisen asevelvollisuuden yhteiskunnallisia ja kansalaiskohtaisia etuja usein korostettavien haittojen rinnalla. Puolustusvoimat miellettäisiin ikään kuin perinteiseksi ja eittämättömän vanhentuneeksi instituutioksi, jonka toiminta näyttäisi vaativan yhä enemmän rahaa, mutta jonka tuotteet ja tulokset jäisivät arvailujen

29 Siviilipalvelukseen hakeutumisen syynä joko vakaumus vai nk. käytännölliset syyt. Nykyisin pääosalla siviilipalvelijoista hakeutuminen perustuu n

ja epätietoisuuden varaan.

Tässä vaihtoehdossa sotilasprofessio löytäisi keskeisimmät yhteistoimintatahonsa ulkomailta turvatakuut antavan Naton piiristä. Täten huomiota muiden kansallisten turvallisuusviranomaisten kanssa tehtävään yhteistoimintaan ei välttämättä niinkään kiinnitettäisi. Toisaalta tässä vaihtoehdossa paineet kansainvälistymisen kehittämiseen mahdollisuuksien mukaan myös EU:n ja Pohjoismaiden puitteissa, sekä koko puolustushallinnon henkilöstöä kattavasti, mitä ilmeisimmin lisääntyisivät.

Kolmannessa tulevaisuusvaihtoehdossa maanpuolustustahto heikkenisi eikä kansainvälistyminen johtaisi Naton turvatakuisiin. Tässä vaihtoehdossa maanpuolustuksessa ja yhteiskunnan turvallisuudessa välttämättömiä suorituskykyjä ja toimintakykyjä pyrittäisiin tuottamaan kansallisesti, mutta haasteeksi muodostuisi kansalaisten toimintakyvyn syvenevä rapautuminen ja maanpuolustustahdon samanaikainen heikkeneminen. Tässä vaihtoehdossa paradoksiksi muodostuu asetelma, jossa Suomen ja suomalaisten maanpuolustus sekä yhteiskunnallinen turvallisuus pitäisi jotenkin järjestää, mutta edellytyksiä sen järjestämiseen ei olisi olemassa. Tämä vaihtoehdo edustaa ikään kuin huonointa mahdollista asetelmaa, joka olisi omiaan ruokkimaan yhteiskunnallista turvattomuutta, pahoin-

vointia ja myös kansantaloudellista epävakautta.

Neljännessä tulevaisuusvaihtoehdossa maanpuolustustahto joko voimistuu tai pysyy vähintään ennallaan ja vastaavasti kansainvälistyminen etenee, mikä johtaa mahdollisesti myös turvatakuisiin Natolta. Tässä vaihtoehdossa korostuu ristiriitailanne ”Suomen mallin” ja muiden maiden mallien (ks. suomalainen ja pohjoismainen hyvinvointiyhteiskuntamalli) sekä kansainvälisen, yhdenmukaistumista suosittellevan, kehityssuunnan välille. Keskeiseksi kysymykseksi muodostuukin, mitä maanpuolustustahdolla tarkoitetaan tässä vaihtoehdossa? Miten se ilmenee ja voisi ilmetä kansalaisissa? Miten työnjako toteutetaan puolustusvoimien ja kansalaisten kesken sekä toisaalta upseeriprofession ja muiden turvallisuuden toimijoiden (nk. sisäisen turvallisuuden toimijoiden) kesken? Miten kansalaisia jatkossakin osallistettaisiin tähän toimintaan osana opintojaan, työtään ja elämäänsä? Millaisiin perusteisiin ja millaiseksi kulttuurimme sekä yhteiskunnallisen kehityksemme huomioon ottava suomalainen asevelvollisuus jatkaa tai ei jatka kehityskaartaan? Miten turvataan jatkossakin kansalaisten ja yhteiskunnan resilienssi ja toimintavarmuus sekä kansalaisten turvallisuus ja hyvinvointi olipa valtionalouden kehitys mikä hyvänsä?

Lähteitä

- Appelqvist-Schmidlechner, K., Henriksson, M., Parkkola, K. & Stengård, E. (2013). Predictors of completing compulsory military service among men who have received a temporary exemption from service. *Military Medicine*, 178 (5), 549–556.
- Cronberg, T. (2006). Maanpuolustustahto, kansallinen identiteetti ja Euroopan puolustusulottuvuus. Teoksessa S. Rummakko (toim.). Tahdon asia: *Suomalainen maanpuolustus murroksessa*. Sadankomitea: Helsinki.
- Halonen, P. (2007). *Puolustusvoimien koulutuskulttuurin rakentuminen*. Helsinki: Edita Prima.

- Harinen, O. (2011a). *Some empirical research results on Finnish soldiers' behavior, group cohesion and informal norms: three military sociological articles*. National Defence University: Edita Prima.
- Harinen, O. (2011b). *Johdatus suomalaisen sotilassosiologian tutkimukseen: joitakin piirteitä sotilassosiologian tutkimuskohteista, menetelmistä ja puolustusvoimissa tehdyistä tutkimuksista*. Maanpuolustuskorkeakoulu: Juveness Print.
- Hoikkala, T., Salasuo, M. & Ojajärvi, A. (2009). *Tunnetut sotilaat: varusmiehen kokemus ja terveystaju*. Nuorisotutkimusverkosto: Gummerus Kirjapaino.
- Hokkanen, T. (2011). *Organisaatiokulttuuri puolustusvoimissa: maa-, meri- ja ilmavoimien organisaatiokulttuurit puntarissa*. Yleisesikuntaupseerikurssi 55:n diplomityö.
- Honkatukia, J. (2010). *Puolustusvoimien kansantaloudelliset vaikutukset*. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. http://www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/muistiot_11.pdf. Luettu 10.5.2013.
- Huotari, P. (2012). *Physical fitness and leisure-time physical activity in adolescence and in adulthood – a 25 year secular trend and follow-up study*. Likes – Research reports and Sport and health, 255.
- Hämäläinen, P., Nupponen, H., Rimpelä, A. & Rimpelä, M. 2000. Nuorten terveystapatutkimus: Nuorten liikunnan harrastaminen 1977–1999. *Liikunta & tiede*, 6, 4–11.
- Kanniainen, V. & Ringbom, S. (2013). *To draft or not to draft? An alternative view. A discussion paper*. HE-CER, University of Helsinki. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40152/HECER_DP370.pdf. Luettu 2.9.2013.
- Puolustusministeriö (2013). *Selvitys Jehovan todistajien vapauttamista asepalveluksen suorittamisesta koskevasta lainsäädännöstä*. Professori Jukka Kekkosen selvitys 15.4.2013. http://www.defmin.fi/files/2465/jehova_selvitys_plm_04_2013.pdf. Luettu 18.7.2013.
- Kallunki, V. (2013). Kansallisen kollektiivin jäljillä: siviili- ja varusmiespalvelus sosiaalisen integraation, järjestelmäintegraation ja yhteiskuntauskonnon näkökulmista. *Sosiologia*, 50 (2), 135–151.
- Korkman, S. (2012). *Talous ja utopia*. Docendo: Saarijärven Offset.
- Leskinen, J., Sinkko, R. & Virtanen, V. (2012). *Yhteiskuntasuhteen muutokset ja aikuistuminen varusmiespalvelusaikana*. Maanpuolustuskorkeakoulu: Juveness Print.
- Limnell, J. (2009). *Suomen uhkakuvaolitiikka 2000-luvun alussa*. Väitöskirja. Maanpuolustuskorkeakoulu: Edita Prima.
- Maavoimien Esikunta (2012). *Koulutuskulttuurin parantaminen maavoimissa*. Maavoimien ohje HG1040/6.6.2012.
- Miettinen, R. (2006). Niin kutsutusta käytäntökäänteestä yhteiskuntateoriassa ja organisaatiotutkimuksessa. Teoksessa Mäntylä, H., Tiittula, P. & Wager, M. (toim.). *Keijo Räsäsen juhlakirja*. Helsingin kauppa- ja korkeakoulu: HSE Print.
- Myllyniemi, S. (toim.) (2010). *Puolustuskannalla: Nuorisobarometri*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Myrskylä, P. (2012). *Hukassa – keitä ovat syrjäytyneet nuoret*. EVA analyysi, No 19. Elinkeinoelämän valtuuskunta. Nuorten yhteiskuntatutkimus 2013. TEM raportteja 8/2012.
- Myyry, L. (2009). *Käsityksiä maanpuolustustahdosta ja siihen vaikuttavista tekijöistä*. <http://www.defmin.fi/?s=480>. Luettu 9.5.2013.
- Mäkinen, J. (2006). *The Learning and Knowledge Creating School: Case of the Finnish National Defence College*. Dissertation. Maanpuolustuskorkeakoulu: Edita Prima.
- Mäkinen, J. (2007). Interplay Between the Culture of the FDF and the Knowledge Management Field. *International Journal of Knowledge, Culture and Change Management*, 7 (6), 75–85.
- Mäkinen, J. (2011). Muuttuvat puolustusvoimat – muuttumaton sotiluus? *Tiede ja Ase*, 79–95.

- Mäkinen, J. (2012). Asevelvollisuus yhteiskunnallisissa merkitysyhteyksissään. *Tiede ja Ase*, 38–53.
- Mäkinen, J. (toim.) (2013). *Asevelvollisuuden tulevaisuus*. Maanpuolustuskorkeakoulu: Juveness Print.
- Mäkinen, J. (painossa). *Educating both cadets and civilians in times of general conscription*. Published by Springer Science.
- Mäkinen, J. & Pekkarinen, O. (painossa). Ammattialupseeri: ammattikoulutettava vai asevelvollisten kouluttaja? *Tiede ja Ase*.
- Määttä, J. (2007). *Asepalvelus nuorten naisten ja miesten opinto- ja työuralla*. Väitöskirja. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/13362>. Luettu 15.1.2012.
- Nissinen, V. (toim.) (2003). *Kehittyvä varusmieskoulutus*. Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus: Edita Prima.
- Nissinen, V. (2013). Maanpuolustustahtoon perustuva asevelvollisuusjärjestelmä. *Kylkirauta*, 2/2013, 22–25.
- Nokkala, A. (2013). Yhteiskunnallisia aineksia suomalaisen asevelvollisuuden tulevaisuuteen. Teoksessa Mäkinen, J. (toim.) *Asevelvollisuuden tulevaisuus*. Maanpuolustuskorkeakoulu: Juveness Print.
- Nupponen, H. & Huotari, P. 2002. Kaikki kunnossa? Nuorten kuntoerojen kasvu huolestuttaa. *Liikunta & tiede*, 3, 4–9.
- Opetusministeriö (2004). *Varusmiehestä opiskelijaksi: selvitys varusmiespalveluksen vaikutuksista korkeakouluopintojen aloittamiseen ja jatkamiseen*. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2004/liitteet/opm_182_opm28.pdf?lang=fi. Luettu 15.6.2013.
- Palola, E. & Karjalainen, V. (toim.) (2011). *Sosiaalipolitiikka: hukassa vai uuden jäljillä?* <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/970d363e-9edf-4b54-a76e-446b81ed34b5>. Luettu 29.3.2011.
- Suomen perustuslaki* (1999). 11.6.1999/731.
- Poutvaaran, P. & Wagenerin A. (2007). To Draft or Not to Draft? Efficiency, Generational incidence, and political economy of military conscription. *European Journal of Political Economy*, 23 (4), 975–987.
- Puolustusministeriö (2010). *Suomalainen asevelvollisuus*. Helsinki: Puolustusministeriö.
- Pääesikunta, henkilöstöosasto (2009). *Toimenpideohjelma varusmieskoulutuksen toimivuuden varmistamiseksi*. Käsky AF26351/7.12.2009.
- Pääesikunta (2011). *Varusmiesten osaamisen tunnustaminen ja siirtyminen siviiliin*. Helsinki: Pääesikunnan henkilöstöosasto.
- Pääesikunta (2013). *Puolustusvoimat: vuosikertomus 2012*. <http://vuosikertomus.puolustusvoimat.fi/>. Luettu 15.4.2013.
- Rahkonen, K. & Hiilamo, H. (2013). Sosiaalieteilijöiden äänen luulisi saavan nyt painoa. *Helsingin Sanomat*, Mielipide, 11.9.2013.
- Reckwitz, A. (2002). Toward a theory of social practices: a development in culturalist theorizing. *European Journal of Social Theory*, 5 (2), 243–263.
- Reijonen, M. (2013). *Siviilipalvelu osana yhteiskuntaa*. Esitelmä Maanpuolustuskorkeakoulun vieraillessa Siviilipalveluskeskuksessa 17.4.2013.
- Rintanen, H. (2000). *Terveys ja koulutuksellinen syrjäytyminen nuoren miehen elämänsäntulussa*. Acta Universitatis Tamperensis 740. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Rodrik, D. (2011). *The Globalization Paradox: Why Global Markets, States, and Democracy Can't Coexist*. Oxford: Oxford University Press.
- Saari, J. (toim.) (2011). *Hyvinvointi: suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Gaudeamus: Helsinki University Press.

- Salo, M. (2008). *Determinants of Military Adjustment and Attrition During Finnish Conscript Service*. Dissertation. National Defence University: Edita Prima.
- Salo, M. (2013). Yleinen asevelvollisuus strategisena ratkaisuna. Teoksessa Ukkonen, M. (toim.) *Asevelvollisuus kansalaisoikeutena: kuka kasvattaa, kuka kouluttaa?* Maanpuolustuskorkeakoulu: Juveness Print.
- Santtila, M., Kyröläinen, H., Vasankari, T., Tiainen, S., Palvalin, K., Häkkinen, A. & Häkkinen, K. 2006. Physical fitness profiles in young finnish men during the years 1975–2004. *Medical science sports and exercise*, 38 (11), 1990–1994.
- Santtila, M., Häkkinen, K., Karavirta, L. & Kyröläinen, H. 2008. Changes in cardiovascular performance during an 8-week military basic training period combined with added endurance or strength training. *Mil Med.*, 173, 1173–79.
- Santtila, M., Häkkinen, K., Nindl, B. C. & Kyröläinen, H. 2012. Cardiovascular and neuromuscular performance responses induced by 8 weeks of basic training followed by 8 weeks of specialized military training. *J Strength Con Res*, 26(3), 745–51.
- Santtila, M. & Kyröläinen, H. (2013). Asevelvollisuus ja fyysinen toimintakyky. Teoksessa Mäkinen, J. (toim.) *Asevelvollisuuden tulevaisuus*. Maanpuolustuskorkeakoulu: Juveness Print.
- Sinkko, R. (2009). Katsaus suomalaisten maanpuolustustahtoon ja sen tilaan 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä – empiirisiä tutkimustuloksia. <http://www.doria.fi/handle/10024/74171>. Luettu 25.5.2013.
- Sinkko, R. (2013). Varusmiespalvelus ja asevelvollisuuden idea. Teoksessa Mäkinen, J. (toim.) *Asevelvollisuuden tulevaisuus*. Maanpuolustuskorkeakoulu: Juveness Print.
- Sipilä, J. (2013). Asevoiman järjestämisen tavat ja Suomi. Teoksessa Mäkinen, J. (toim.) *Asevelvollisuuden tulevaisuus*. Maanpuolustuskorkeakoulu: Juveness Print.
- Tanskanen, M. 2012. *Effects of Military Training on Aerobic Fitness, Serum Hormones, Oxidative Stress and Energy Balance, with Special Reference to Overreaching*. Dissertation. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Terho, S. (toim.) (2010). *Näkökulmia maanpuolustustahtoon*. <http://www.doria.fi/handle/10024/74168>. Luettu 9.5.2013.
- Toiskallio, J. & Mäkinen, J. (2009). *Sotilaspedagogiikka: sotiluuden ja toimintakyvyn teoriaa ja käytäntöä*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2012). *Opintojen aikainen työssäkäynti ja sen vaikutukset*. Julkaisu n:o 26. http://www.tem.fi/files/33421/TEMjul_26_2012_web.pdf. Luettu 19.8.2013.
- Ukkonen, M. (toim.) (2013). *Asevelvollisuus kansalaisoikeutena: kuka kasvattaa, kuka kouluttaa?* Maanpuolustuskorkeakoulu: Juveness Print.
- Vaara, J., Ohrankämnen, O., Vasankari, T., Santtila, M., Fogelholm, M., Kokkonen, E., Suni, J., Pihlajamäki, H., Mäntysaari, M., Häkkinen, A., Häkkinen, K. & Kyröläinen, H. 2009. *Reserviläisten fyysisen suorituskyvyn tutkimus 2008*. Maanpuolustuskorkeakoulu: Edita Prima.
- Valtioneuvosto (2010). Yhteiskunnan turvallisuusstrategia. Helsinki: Puolustusministeriö.
- Virkkunen, J. & Ahonen, H. (2007). Oppiminen muutoksessa: uusi väline työyhteisön oppimiskäytäntöjen uudistaminen. Infor: Dark.
- Wahlroos, B. (2012). *Markkinat ja demokratia: loppu enemmistön tyrannialle*. Otava: Otavan kirjapaino.
- Wessman, J. (2010). Nuorten miesten liikuntatottumusten muutos varusmiespalveluksessa. *Liikunta & Tiede*, 47 (6), 54–60.
- YK:n ihmisoikeuskomitea (2013). Finland: 25.7.2013. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=280892&contentlan=1&culture=fi-FI>. Luettu 1.8.2013.